

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA A LA PLAÇA DEL REGOMIR,
1-6 / CARRER DEL REGOMIR, 2-10 / CARRER DEL
CORREU VELL, 2

BARCELONA (EL BARCELONÈS)

Codi MHCB: 122/04

Data de la intervenció: 27 de setembre al 29 d'octubre de 2004

Jordi Ramos i Ruiz

Febrer 2007

ÍNDEX

1. Fitxa tècnica.....	3
2. Situació del jaciment.....	4
3. Notícies històriques i intervencions anteriors.....	6
4. Motivacions i objectius de la intervenció.....	14
5. Metodologia.....	16
6. Descripció dels treballs realitzats.....	17
7. Conclusions.....	19
8. Bibliografia.....	20
ANNEXES.....	23
Annex 1: Repertori estratigràfic.....	23
Annex 4: Documentació fotogràfica.....	26
Annex 5: Documentació planimètrica.....	33

1. FITXA TÈCNICA

NOM DEL JACIMENT	Plaça del Regomir núm. 1-6, carrer del Regomir núm. 2-10 i carrer Correu Vell núm. 2
UBICACIÓ	Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431466 m Y: 4581620 m Z: 10 m snm
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control moviment de terres, excavació arqueològica
DATES D'INTERVENCIÓ	27 de setembre al 29 d'octubre de 2004
PROMOTOR	FECSA ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Jordi Ramos i Ruiz

2. SITUACIÓ DEL JACIMENT

El seguiment arqueològic de la present memòria s'ha portat a terme al nucli antic de Barcelona, concretament al barri del Palau, un indret amb terrenys quaternaris.

Ens trobem, doncs, dins el terme municipal de Barcelona, que se situa bàsicament sobre una superfície gairebé plana (el Pla de Barcelona), el qual s'estén entre les coordenades 2⁰7' a 2⁰11' de longitud est de Greenwich i 41⁰22' a 41⁰27' de latitud nord. El Pla limita pel sud-est amb el mar i pel nord-oest amb una barrera muntanyosa, la Serralada Litoral, que el separa de la veïna depressió del Vallès, mentre que s'expandeix cap al nord-est i el sud-oest fins als límits naturals que marquen les artèries fluvials del Besòs i del Llobregat. Al límit meridional del Pla, tocant la riba de marina, hi trobem una altra alineació muntanyosa, de menor alçada que la Litoral, formada per Montjuïc i per un conjunt de petites elevacions, que són fruit de la falla que segueix des de Garraf fins al turó de Montgat: el turó dels Ollers (pel sector dels carrers d'Escudellers i Nou de Sant Francesc), el turó de les Falzies (Lotja), el mont Tàber (a la zona on s'ha portat a terme la present intervenció), la punta del Convent (parc de la Ciutadella), el turó del Cogoll (Sant Pere de les Puelles), etc.¹

La funció de capital de Barcelona ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica del Pla, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció nord - sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost - Ter); accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell, el primer, i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon².

En aquesta plana, quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament distingibles³:

- a) El nucli antic, que restà clos fins a la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Proper a la mar, està dominat pel sud pel gran

¹ AA. VV., 1982, pàg. 14-15; SANZ, 1988, pàg. 17, 19 i 21.

² AA. VV., 1982, pàg. 68.

³ AA. VV., 1982, pàg. 68.

promontori de Montjuïc, que s'aixeca suaument sobre el Pla i cau bruscamment sobre la mar, facilitant així la defensa del litoral. En aquesta zona hi podem diferenciar tres àrees:

- un nucli central, damunt el Mont Tàber, que correspon a la primitiva ciutat romana. És justament en aquesta àrea on s'ha portat a terme el seguiment de la present memòria.
 - al voltant d'aquest nucli central trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval i que s'inclogueren dins el perímetre de les muralles aixecades els segles XIII-XIV: les vilanoves del Pi, de Santa Anna, de la Mercè, de Sant Cugat, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar o dels Arcs, entre d'altres.
 - els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, que començaren a ser urbanitzats quan van quedar inclosos dins del tercer recinte fortificat, entre la segona meitat del segle XIV i la primeria del XV.
- b) Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat, sense possibilitat d'aproximar-se a la Barcelona emmurallada per evidents raons estratègiques. No fou fins a darreries del segle XIX i principis del XX, una vegada enderrocades les muralles, que anaren essent annexionats a la ciutat.
- c) Una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del Pla Cerdà), quan caigueren les muralles medievals que encotillaven el creixement urbanístic de la ciutat. L'Eixample va representar la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla (que, com ja hem dit, acabarien formant part de la ciutat a partir de la fi del segle), i permeté alhora el creixement demogràfic i urbanístic modern, ultrapassat els darrers decennis per un creixement sovint caòtic i incontrolat que ha arribat, amb caràcter marcadament suburbial, als racons més extrems de la plana i ha amenaçat tota la muntanya.

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Notícies històriques

L'indret on s'ha dut a terme la present intervenció està situat dins de l'espai ocupat per la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, la qual fou fundada pocs anys abans de la nostra era sobre el mont Tàber.

Concretament, la intervenció s'ha realitzat al quadrant meridional de la ciutat, en una àrea relativament pròxima tant al fòrum cívic com al *vallum* o muralla, que aproximadament transcorria pels carrers actuals següents: Plaça Nova, avinguda de la Catedral, carrer Tapineria, places Ramon Berenguer el Gran i de l'Àngel, carrer del Sotstinent Navarro, plaça Traginers, carrers Correu Vell, del Regomir, d'en Gignàs, d'Avinyó, dels Banyes Nous i de la Palla⁴. Els límits físics de la ciutat, doncs, formaven un octàgon allargat, derivat de la planta rectangular dels campaments militars romans, però amb els angles retallats, ja que fou necessari adaptar-se a la topografia del terreny. Pel costat de mar, no gaire lluny d'on s'ha efectuat el seguiment arqueològic que presentem, el polígon era modificat per la presència d'un cos quadrangular o *castellum* d'ús indeterminat i datació difícil de concretar.⁵

El traçat en retícula regular dels carrers de la ciutat ha estat demostrat arqueològicament, i, en molts casos, ha perdurat amb lleugeres modificacions al llarg dels anys. En aquest sentit, cal destacar per la seva importància els eixos formats pels carrers del Bisbe—de la Ciutat i Llibreteria—del Call, que corresponen al *decumanus* i el *cardo* principals, respectivament, els quals menaven a les quatre portes de la ciutat⁶: al nord-est (Plaça Nova), la Decumana; al sud-est (Regomir), la Pretoriana; al nord-est (Llibreteria, plaça de l'Àngel), Porta Principalis Sinistra; i al sud-oest (Call), Porta Principalis Dextra.⁷

Durant molts segles, la ciutat va viure reclosa dins el perímetre delimitat per la muralla romana. Ara bé, aquesta passà de ser un bé col·lectiu a ser-ne

⁴ Recordem, en aquest sentit, que el perímetre de la muralla augustal es manté en la muralla baiximperial (PUIG, 1999, pàg. 85).

⁵ PUIG, 1999, pàg. 85.

⁶ PUIG, 1999, pàg. 84-85.

⁷ GRANADOS, 1976, pàg. 158.

un de privat, ja que la seva defensa quedà assignada, en els seus diversos trams, a cada un dels senyors civils i eclesiàstics que dominaven la ciutat. D'aquesta manera, durant l'alta edat mitjana, els quatre portals de la muralla (que havien estat reforçats i convertits en castells arran de les lluites entre francs i musulmans) quedaren reservats al comte, al vescomte i al Capítol de la Catedral.⁸

A partir de la darrerria del segle X, i, sobretot, durant els segles XI i XII, es va produir un creixement demogràfic, fruit de diversos processos, que comportà l'aparició de *vilanoves* al voltant de la ciutat romana, la qual, tot i la nova situació, conservà les funcions de centre polític, religiós i simbòlic⁹.

Paral·lelament a l'eclosió dels nous nuclis, a l'interior del recinte emmurallat es produïren importants canvis, especialment al darrer terç del segle XI i als inicis del XII: d'una banda, hi hagué un fenomen de densificació (s'ompliren molts buits, fins aleshores encara abundants) i, de l'altra, es referen els edificis, molts dels quals eren autèntics casalots construïts precipitadament després del saqueig d'Almanson al segle X. Durant tot aquest procés, la muralla continuà essent un element fonamental, ja que la majoria de les cases ben valorades del recinte, i no únicament les de les màximes autoritats, incloïen part de la muralla i, sobretot, torres (que sovint adoptaven el nom de qui les ocupava).¹⁰ En aquesta línia, l'any 1134, l'orde militar dels templers passà a ser propietària de les anomenades "cases d'en Gallifa", unes cases amb torres i murs de la muralla romana, prop del Castell del Regomir (antiga Porta Pretoriana). Aquests edificis ocupaven aproximadament l'illa de cases que en l'actualitat formen els carrers d'Ataülf, de Palau, dels Templers i de la Comtessa de Sobradiel, zona on es construiria un palau urbà fortificat: la seu de la Comanda del Temple de Barcelona.¹¹ Recordem que la intervenció

⁸ GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 11.

⁹ GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 11-14, fig. 4-5.

¹⁰ GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 13.

¹¹ FUGUET, 1982, pàg. 233-234. Si bé Albert Garcia i Manuel Guàrdia afirmen que els templers adquiriren, l'any 1132, el Castell del Regomir i gran part de la muralla fins al Castell Nou (a l'antiga Porta Principalis Dextra) (GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 13, fig. 5), sembla que l'any 1134 fou la data més antiga en què els templers tingueren possessions a Barcelona (a més de Fuguet, d'altres autors indiquen explícitament el mateix –AINAUD, GUDIOL i VERRIÉ, 1947, pàg. 32– o de manera implícita – AA. VV. 1969-1980, vol. 11, pàg. 204-205, entrada "Palau Reial Menor"; CARRERAS, [1916], pàg. 256–). Pel que fa a la propietat templera del Castell del

arqueològica que s'ha efectuat ha tingut lloc parcialment al carrer dels Templers.

L'important augment de la població a la ciutat i els seus voltants, provocà, d'una banda, la unió progressiva de les diverses *vilanoves* i, de l'altra, la difuminació dels límits entre el nucli d'origen romà i el teixit urbà que s'havia anat formant al seu exterior. De fet, els murs romans havien perdut tot valor defensiu i s'havien convertit en un obstacle que impedia la connexió entre la ciutat i el suburbi. En conseqüència, els templers, que, com s'ha dit més amunt, des del segle XII dominaven una gran extensió dins el nucli d'origen romà, l'any 1253 obriren vies a través de les muralles i connectaren per diversos punts el recinte romà amb els barris que s'anaven consolidant fora muralles. Un dels punts de nova obertura fou la baixada que posteriorment s'anomenà de Sant Miquel, molt pròxima a l'església de Sant Miquel, que havia estat construïda a la darreria del segle X sobre les antigues termes romanes.¹²

L'aparició de les diverses *vilanoves* al voltant de la ciutat va generar la necessitat de protegir-les dins d'un recinte fortificat, la construcció del qual es va iniciar durant la segona meitat del segle XIII. El perímetre de la nova muralla, si prenem com a referència el traçat urbà actual, aproximadament pujava Rambla amunt, girava a la plaça de Catalunya en direcció a la plaça d'Urquinaona, continuava fins al passeig de Sant Joan pel carrer de Trafalgar i, des d'aquí, baixava fins al parc de la Ciutadella¹³.

Al segle XIV, en dissoldre's l'orde del Temple per butlla de Joan XXII (1317), l'antiga residència i capella que tenien a Barcelona van passar a l'orde de l'Hospital o de Sant Joan de Jerusalem, i d'aquest al bisbe de Vic (abans de

Regomir, val a dir que també és defensada per Alexandre Cirici, que, a més a més, identifica indistintament el Palau Reial Menor, que, com veurem més endavant, ocupà l'àrea on hi havia la residència dels templers a Barcelona, amb el Castell Nou i el Castell del Regomir (en parlar del Palau Reial Menor, afirma que era "anomenat també Castell Nou o Palau de la Reina. Ja antigament existia la fortalesa, anexas a la porta romana. L'any 1334 pertangué als Templers (...)"; CIRICI, 1971, pàg. 272). Cal dir, en aquest sentit, que ni Francesch Carreras ni Esperança Piquer no fan referència als templers en parlar de la història del Castell del Regomir (CARRERAS, [1916], pàg. 302; PIQUER, 1982, pàg. 59).

¹² GRANADOS, 1982, pàg. 146; GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 16-17, fig. 5.

¹³ CUBELES i PUIG, 2005, pàg. 58.

1328).¹⁴ El 1370, foren adquirides pel rei Pere el Cerimoniós per a la seva tercera esposa, la reina Elionor de Sicília, per tal que formessin part del Palau Reial Menor. Aquest havia estat iniciat el 1357 a partir dels terrenys que havien pertangut a un convent de monges dominiques entre 1353 i 1357; l'àmbit s'aniria ampliant, fins el 1374, amb compres successives de diverses cases i terrenys.¹⁵ La reina Elionor fou la propietària de l'edifici, que fou dit per això Palau de la Comtessa o de la Reina, i l'habilità com a residència reial privada (el Palau Reial Major estigué destinat a actes oficials). Elionor, en morir el 1375, llegà el Palau al seu marit Pere III, que hi expirà l'any 1387. Martí l'Humà el va deixar en testament (1410) a la seva segona esposa, Margarida de Prades, que hi residí; per aquesta raó, l'immoble prengué el nom aleshores de Palau de la reina Margarida. L'estat precari de l'economia d'aquesta va obligar-la a empenyorar l'edifici i, com a conseqüència, es va veure obligada a deixar d'usar-lo el 1419. A partir de 1435, Galceran de Requesens i de Santacoloma, alt funcionari reial, passà a residir al Palau Reial Menor i hi inicià millores, que continuaren mentre els Requesens hi habitaren. Joan II, poc després d'esdevenir rei (1458), féu donació definitiva del Palau a Galceran de Requesens. De l'època en què aquest fou governador, l'edifici prengué el nom de Palau del Governador.¹⁶

Al segle XVIII, el Palau inicià un període de decadència que acabà amb el seu enderrocament durant el segle XIX, ordenat per la Comtessa de Sobradiel, descendent dels Requesens¹⁷. L'espai fou parcel·lat en nous carrers

¹⁴ AA. VV. 1969-1980, vol. 11, pàg. 204-205, entrada "Palau Reial Menor"; CARRERAS, [1916], pàg. 420.

¹⁵ AINAUD, GUDIOL i VERRIÉ, 1947, pàg. 259-260; SANTANACH, 2005, pàg. 84.

¹⁶ CARRERAS, [1916], pàg. 420-421; SANTANACH, 2005, pàg. 85-86.

¹⁷ Segons els autors, es dona la data de 1847 (AA. VV., 1982, pàg. 84; CIRICI, 1971, pàg. 277), 1857 (CARRERAS, [1916], pàg. 422; CIRICI, 1971 –mateixa obra on data l'enderroc de 1847–, pàg. 272), la de 1859 (AA. VV. 1969-1980, vol. 11, pàg. 204, entrada "Palau Reial Menor") o la de 1885 (FUGUET, 1982, pàg. 234). Ens inclinem per creure que la destrucció es féu a les darreries de la dècada de 1850, ja que s'han publicat dibuixos, aquarel·les i pintures a l'oli de 1857 i 1858, així com també una fotografia datada de 1857 (AMADES, 1984, pàg. 606 i 607; CARRERAS, [1916], pàg. 256 i 421). Ara bé, tot i que el Catàleg de Patrimoni Arquitectònic de Barcelona data l'edifici del núm. 24 del carrer dels Templers / núm. 1 del carrer de Palau d'aproximadament 1860, pel que fa al "Conjunt del carrer Comtessa de Sobradiel (urbanització del Palau Reial Menor)" (en què s'engloben dues operacions independents, però molt pròximes cronològicament: l'obertura del carrer i de la placeta Milans i l'originada per l'enderrocament del Palau Menor), el data de 1849-1853 (AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Urbanisme de Barcelona. Catàleg de Patrimoni arquitectònic de bcn*).

i cases, donant origen al barri de Palau actual, on s'ha realitzat el present seguiment arqueològic.

El carrer del Regomir rep el nom a partir de la restauració del vell rec romà que a l'inici del segle XI, el comte Mir emprèn. El rec es trobava en mal estat i per assegurar regatges, moure molins i portar aigües a les portes de la ciutat, abocant el corrent al Merdançà, desviant aquest del vell port i duent el rec a mar pel peu de la muralla fins a la baixada que hom en dirà del Regomir. Altre hipòtesis és que es tracti d'un cognom de família, tot tenint en compte que els cognoms vénen del nom de lloc. Mateu Regomir fou canceller de la ciutat l'any 1258. El *Castrum Regomitorium* és esmentat l'any 1025.

El carrer Correu Vell, el seu nom prové de la primera estafeta de correus a Barcelona, establerta el primer terç del segle XVIII.

Intervencions anteriors

En aquest apartat, exposarem breument les intervencions arqueològiques realitzades a les proximitats de la zona intervinguda, centrant-nos en aquelles que més dades han aportat sobre el desenvolupament urbanístic de l'àrea.

Amb motiu de la construcció d'un nou edifici, a la dècada de 1960 es van iniciar les excavacions a la plaça de Sant Miquel. En la intervenció, es va localitzar una àrea residencial d'època romana formada per dues *domus* separades per un petit carrer central, a més d'altres restes d'època medieval i moderna.¹⁸

Entre 1968 i 1975, es portaren a terme diverses campanyes d'excavacions a la plaça de Sant Miquel, en un sector que seguia la intervenció de 1966. Es va localitzar un conjunt termal públic (que havia estat aixecat, al voltant de l'any 125 d.c., pels Minicii Natalis –pare i fill– sobre una *domus* de la seva propietat, segons una inscripció) i dos dels carrers que delimitaven el

solar on s'alçaven. També es va posar al descobert la façana que delimitava una altra *domus* veïna i una part de les habitacions o *cubicula*. Pel que fa a les termes, l'excavació va permetre identificar algunes sales amb hipocaust i piscines, instal·lacions a les quals caldria afegir el possible *tepidarium* o *frigidarium* a què corresponia el mosaic de temes marins trobats al segle XIX a l'església de Sant Miquel. Al segle III, els banys foren reformats, i pervisqueren més enllà del segle VI. D'altra banda, l'excavació va permetre confirmar la presència d'una necròpolis del segle X, contemporània a l'església de Sant Miquel.¹⁹

L'any 1982, al subsòl del Palau Centelles (situat a l'angle que forma l'encreuament del carrer Gegants amb Baixada de Sant Miquel), es va fer un sondeig fins als estrats i les estructures augustals (es documentà part d'una estança corresponent a una *domus* d'entre els segles I i II d. C.), en què es posà en evidència una reforma que s'emmarcaria entre els segles IV i V, determinada per una capa homogènia molt potent de terres amb material abundant.²⁰

De nou, el 1989, es portà a terme una intervenció a la plaça de Sant Miquel. Es descobrí part de les restes d'una *domus*, delimitada per les façanes nord-oest i sud-oest que ja havien estat reconegudes. De la casa, que ocuparia un total d'uns 2000 m², van quedar al descobert uns 450 m². Presentava les diferents *cubicula* ordenades entorn d'un *atrium*. L'arc cronològic de la casa abastaria des del moment fundacional de la colònia fins a la darrereria del segle II d. C. o principis del segle següent. D'altra banda, es documentaren diverses estructures i pous d'època medieval i moderna.²¹

L'any 1998, es realitzaren un seguit de sondejos davant la façana principal de l'anomenat edifici *Novíssim* de l'Ajuntament de Barcelona, situat a la plaça de Sant Miquel. Es van documentar murs i paviments d'*opus signinum*

¹⁸ Intervenció dirigida per Josep de Calassanç Serra Ràfols, amb la col·laboració de Magí Travesset (SUAU, 2002).

¹⁹ GRANADOS, 1982, pàg. 146; GRANADOS, 1991, pàg. 166-167; GRANADOS i RODÀ, 1993, pàg. 33; PALLARÈS, 1975, pàg. 44.

²⁰ Excavació dirigida per M. Recasens i N. Tarradell (GRANADOS, 1991, pàg. 166; SUAU, 2005).

²¹ Intervenció dirigida per Maria Raya i Beatriu Miró (GRANADOS, 1991, pàg. 166-167; GRANADOS i RODÀ, 1993, pàg. 33; RAYA i MIRÓ, 1991, SUAU, 2005).

associats a la *domus* localitzada al centre de la plaça, que perdurà, sembla ser almenys fins el segle IV dC.²²

Arran de l'arranjament de la plaça de Sant Miquel i el seu entorn, l'estiu de 2002 s'hi efectuà una intervenció arqueològica, en què es documentaren restes d'estructures d'època moderna.²³

Ja lluny de la plaça de Sant Miquel, destacarem per la seva rellevància la rehabilitació del conjunt monumental dels edificis del Pati d'en Llimona i del Correu Vell, on es a localitzar una part de la cortina defensiva romana, amb les torres corresponents, i un dels passos laterals de la porta sud-est de la muralla (Porta Pretoriana), al carrer del Regomir. També, al Pati d'en Llimona, es va localitzar part de l'hipocaust i del *praefurnium* d'un edifici termal, de menys entitat que el de la plaça de Sant Miquel.²⁴

Entre les excavacions més recents, cal destacar la del carrer d'Avinyó, núm. 15 / carrer Pou Dolç, núm. 4, que es realitzà durant els anys 2003 i 2004 amb motiu de la reforma de l'edifici. S'hi va localitzar part de la muralla de *Barcino*, un espai que podria correspondre a un tram de l'*intervallum*, on s'hi documentaren diverses estructures industrials d'un moment tardà, i, amb façana a l'*intervallum*, restes d'una *domus* d'origen altimperial i remodelada en època tardoantiga, moment en què s'hi portà a terme un nou programa decoratiu, que s'ha conservat en part.²⁵

Finalment, l'any 2004 es va portar a terme una excavació en extensió al carrer de Regomir, núm. 6 / Ataülf, núm. 9. S'hi documentaren, bàsicament, estructures d'època romana, corresponents a la zona del *castellum*. Concretament, es localitzaren les restes de dues edificacions de característiques i èpoques diferents: d'una banda, part de la fortificació tardana de la ciutat romana i, de l'altra, a l'interior de la primera, part d'un edifici de caire públic d'una etapa anterior. Pel que fa a la muralla tardoantiga, s'ha documentat, a nivell de subsòl, dos trams de fonaments separats per una torre quadrada i, proper a la façana del carrer Regomir, en alçat, part del parament

²² Intervenció dirigida per Josep Maria Vila (SUAU, 2005).

²³ Intervenció dirigida per Laura Suau i Lleal (SUAU, 2005).

²⁴ GRANADOS i RODÀ, 1993, pàg. 31 i 33.

exterior de la torre de planta circular que flanquejaria la porta de Regomir. Pel que fa a l'edifici públic, sembla que era de característiques monumentals i que data de la fase fundacional de la ciutat o de poc després; en època tardoantiga, fou fortificat, i podria ser el motiu i el condicionant de la forma urbana d'aquesta part de la ciutat romana.²⁶

²⁵ Intervenció dirigida per Adriana Vilardell Fernández (MIRÓ, 2005, pàg. 141).

²⁶ Intervenció dirigida per Jordi Hernández-Gasch (MIRÓ, 2005, pàg. 140).

4. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

El seguiment arqueològic de la present memòria va originar-se a partir d'una obra promoguda per l'empresa FECSA ENDESA per tal de realitzar una canalització elèctrica subterrània de baixa tensió. El seguiment arqueològic es va efectuar a la plaça Regomir, 1-6, carrer Regomir, 2-10 i carrer Correu Vell, 2. Com que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona, es va considerar necessari efectuar-hi una intervenció arqueològica preventiva.

El control arqueològic de l'obra s'encarregà a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i l'arqueòleg Jordi Ramos en va assumir la direcció tècnica. Els treballs de control es dugueren a terme entre els dies 27 de setembre al 29 d'octubre de 2004, sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Pel que fa als treballs d'estesa de cable, van ser executats per l'empresa ESPELSA.

Amb el seguiment arqueològic es pretenia localitzar i documentar possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, de manera que fos possible prendre les mesures pertinents per a la seva protecció, en cas necessari, i per tal d'obtenir la màxima informació possible de l'àrea afectada, amb l'objectiu de complementar els estudis realitzats fins a l'actualitat. En aquest sentit s'ha de tenir en compte que:

- a) Un sector de la zona proposada per a la intervenció és a l'interior de la ciutat romana i, la resta de sectors, segueix la via de sortida de la ciutat a través de la porta conservada al carrer de Regomir.
- b) Al subsòl de la finca als núm. 7-9 del carrer Regomir es conserven unes termes d'època romana. No es coneixen els límits d'aquestes termes pel costat del carrer del Correu Vell.
- c) En una intervenció de l'any 2004, al núm. 6 del carrer Regomir es va documentar la muralla que envoltava el *castellum*. La cronologia de les estructures inicials és d'època d'August.

- d) Al subsòl de l'edifici de Regomir núm. 6 hi ha les restes de dues torres, una d'elles circular i una segona de planta quadrada. També al núm. 8 del mateix carrer hi ha les restes de la torre circular situada a l'angle del *castellum*. Aquestes torres encara es podrien conservar sota de l'actual carrer.

- e) Aquest sector fou reedificat en època altmedieval i posteriorment, en el segle XIX, enderrocat per a la construcció d'habitatges.

5. METODOLOGIA

Tal i com el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona especifica, en aquesta intervenció arqueològica s'ha utilitzat el mètode de registre proposat per Edward C. Harris²⁷ i Andrea Carandini²⁸.

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix a registrar objectivament els estrats que s'exhumen, amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numera els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (UE), de manera que se'ls individualitza uns dels altres. Cada UE es registra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, posició física respecte a la resta d'UE del jaciment amb les quals es relaciona).

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

Cal esmentar també el tractament que es dona al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació (no és aquest el cas del seguiment de la present memòria). En primer lloc, es renta amb aigua (sempre que sigui possible per les característiques del material) i se sigla cada peça per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment – amb l'any– i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

²⁷ HARRIS, 1991.

²⁸ CARANDINI, 1997.

6. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

El seguiment arqueològic a la plaça Regomir, 1-6, carrer Regomir, 2-10 i carrer Correu Vell, 2, de Barcelona, es va portar a terme entre els dies 27 de setembre al 29 d'octubre de 2004. Va consistir en l'obertura d'una rasa des de davant del núm. 6 de la plaça Regomir, on es localitza una arqueta ocupada per un transformador de l'empresa FECSA ENDESA fins al núm. 2 del carrer Correu Vell, passant pel carrer Regomir des del número 2 fins al 10.²⁹

Prèviament a l'excavació pròpiament de la rasa, s'efectuaren una sèrie de cales de comprovació per tal de determinar el lloc més adient per fer la nova instal·lació. Com que aquestes cales formaren part, posteriorment, de la rasa, no se'ls ha fet un esment diferenciat (si bé en la seva majoria es poden intuir en el recorregut de la rasa).

L'amplada de la rasa va oscil·lar entre 40 i 50 cm al llarg del seu recorregut, mentre que la profunditat de la mateixa es va mantenir entre 50 i 60 cm respecte el nivell de circulació actual.

El procediment de treball que es va seguir en el transcurs de l'obra va consistir en, d'una banda, l'extracció del paviment actualment en ús i de la seva preparació mitjançant martell compressor manual, i, de l'altra, el buidatge de manera manual de la rasa, utilitzant pic i pala.

Les unitats estratigràfiques que aparegueren durant el procés d'excavació es van anar numerant de manera correlativa a partir del núm 100, que fou el número identificador que es donà a la rasa (rasa 100).

En primer lloc, es va documentar el paviment actualment en ús (unes lloses de pedra de 60 cm. de llargada, 40 cm. d'amplada i 6'5 cm. de gruix, lligades amb morter de ciment –UE 101–), que cobria la preparació del paviment actualment en ús (una capa de formigó d'aproximadament 12 cm de potència –UE 102–).

²⁹ Vegeu, als Annexes, "Documentació planimètrica", fig. B.

Per sota d'aquesta, es va excavar un nivell d'aportació estèril de material arqueològic format per sauló de color ataronjat (UE 103), que actuava de rebliment de les successives rases per a la instal·lació de serveis que s'han anat practicant, en aquest mateix indret, al llarg dels últims anys (el sauló cobria serveis de llum que seguien la direcció de la rasa i serveis d'aigua, de gas i també de llum que la creuaven perpendicularment). No es pogué documentar la potència total d'aquest estrat, ja que s'estenia més enllà de la profunditat màxima de la rasa.

7. CONCLUSIONS

La intervenció arqueològica preventiva portada a terme a la plaça Regomir, 1-6, carrer Regomir, 2-10 i carrer Correu Vell, 2, de Barcelona, no va permetre localitzar restes arqueològiques. Es van documentar nivells contemporanis, per sota del paviment actualment en ús, la seva preparació i un nivell d'aportació que actuava de rebliment de rases realitzades recentment per a la instal·lació de serveis –unitats estratigràfiques 101 a 103–.

No obstant això, no ens és possible donar una atribució o datació concreta a l'estructura, tant per les males condicions de conservació de la mateixa, com pel fet que no es va recuperar material associat.

Val a dir, també, que la tasca s'ha vist dificultada pel caràcter localitzat i parcial de la intervenció preventiva que s'ha portat a terme, consistent en una rasa de 125 m de llargària per 40 / 50 cm d'amplada en què només s'ha assolit la profunditat de 50 / 60 cm respecte el nivell de circulació actual, així com per l'abundant presència de serveis (amb les seves rases i el rebliment d'aquestes).

És per aquesta raó que serà necessari esperar futures intervencions arqueològiques que ampliïn els coneixements sobre l'àrea estudiada i ajudin a respondre els interrogants plantejats.

8. BIBLIOGRAFIA

- AA. VV. (1969-1980): *Gran enciclopèdia catalana*. 15 vol. Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana, S. A. Barcelona.
- AA. VV. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AINAUD, Juan; GUDIOL, José; i VERRIÉ, F. -P. (1947): *Catálogo monumental de España. La ciudad de Barcelona*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Diego Velázquez. Madrid.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Urbanisme de Barcelona. Catàleg de Patrimoni arquitectònic de bcn*. <<http://www.bcn.es/urbanisme/>> (consultada el 27 de maig de 2006).
- AMADES, Joan (1984): *Històries i llegendes de Barcelona. Passejada pels carrers de la ciutat vella. Volum II*. Edicions 62. Barcelona.
- CARRERAS y CANDY, Francesch [1916]: *Geografia General de Catalunya. La ciutat de Barcelona*. Establiment Editorial de Albert Martín. Barcelona.
- CARANDINI, Andrea (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- CIRICI, Alexandre (1971): *Barcelona pam a pam*. Teide, S. A. Barcelona.
- CUBELES i BONET, Albert; i PUIG i VERDAGUER, Ferran (2004): “Les fortificacions de Barcelona”. A: AA. VV. *Abajo las murallas!!! 150 anys de l'enderroc de les muralles de Barcelona*. Museu d'Història de la Ciutat. Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- FUGUET SANS, Joan (1982): “La Comanda Templera de Palau a Barcelona”. A: AA. VV. *Catalunya romànica. Vol. XX. El Barcelonès. El Baix Llobregat. El Maresme*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg. 233-236.

- GARCIA ESPUCHE, Albert; i GUÀRDIA BASSOLS, Manuel (1986): *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Edicions de la Magrana. Barcelona.
- GRANADOS, Oriol (1976): “Estudios de arqueología romana barcelonesa: la Puerta Decumana o del Noroeste”. *Pyrenae. Crónica arqueológica*, núm. 12. Universidad de Barcelona. Barcelona. Pàg. 157-171.
- GRANADOS, Oriol (1982): “La ciutat de Barcelona: l’arqueologia urbana medieval”. A: AA. VV. *Catalunya romànica. Volum XX. El Barcelonès. El Baix Llobregat. El Maresme*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg. 143-151.
- GRANADOS, Oriol (1991): ‘Estructura urbana de la ciutat romana’. A: *Història de Barcelona. Volum 1. La ciutat antiga*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 139-201.
- GRANADOS, J. O.; i RODÀ, I. (1993): “Barcelona a la baixa romanitat”. A: AA. VV. *III Congrés d’història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d’història. Barcelona, 20, 21 i 22 d’octubre de 1993*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 25-46.
- HARRIS, Edward C. (1991): *Principios de estratigrafía arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- MIRÓ i ALAIX, Carme (2005): “Balanz anual de l’activitat arqueològica a la ciutat (setembre 2003 - desembre 2004)”. *Quaderns d’arqueologia i història de la ciutat de Barcelona, època II*, núm. 01. Museu d’Història de la Ciutat. Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 133-149.
- PALLARÈS, Francesca (1975): “La topografia i els orígens de la Barcelona romana”. *Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad*, núm. XVI, 1975. Museo de Historia de la Ciudad. Ayuntamiento de Barcelona. Barcelona. Pàg. 5-80.

- PIQUER i FERRER, Esperança (1982): “Castells, fortificacions i edificacions civils del Barcelonès anteriors al 1300. Castell del Regomir”. A: AA. VV. *Catalunya romànica. Vol. XX. El Barcelonès. El Baix Llobregat. El Maresme*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg. 59.
- PUIG i VERDAGUER, Ferran (1999): “Ciutat i muralla de Bàrcino”. A: AA. VV. *Del romà al romànic. Història, art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*. Enciclopèdia Catalana, S. A. Barcelona. Pàg. 84-86.
- RAYA DE CÁRDENAS, Maria; i MIRÓ JUÁREZ, Beatriu (1991): “Excavació arqueològica a la plaça de Sant Miquel”. *Tribuna d'arqueologia 1989-1990*, 1991. Direcció General del Patrimoni Cultural. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- SANZ PARERA, Miquel (1988): *El Pla de Barcelona. Constitució i característiques físiques*. Amelia Romero, editora. Sant Cugat del Vallès.
- SUAU i LLEAL, Laura (2005): *Memòria arqueològica de la intervenció al carrer Templers, núms. 6-14 (Barcelona, el Barcelonès)*. Codi MHCB: 34/05. Data intervenció: 27 d'abril al 20 de maig del 2005. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Treball inèdit.

ANNEXES

Repertori estratigràfic

Documentació gràfica

- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació planimètrica**

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'unitat estratigràfica			U. E. : 101
Sector: Rasa 100	Fase:	Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Paviment actualment en ús		
DESCRIPCIÓ :	Formada per lloses de pedra de 60 cm de llargada, 40 cm d'amplada i 6'5 cm de gruix, lligades amb morter de ciment.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		És reblert per
	Cobreix a	102	És cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa d'unitat estratigràfica			U. E. : 102	
Sector: Rasa 100	Fase: --	Cronologia: Contemporània		
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús a la vorera nord-oest			
DESCRIPCIÓ :	Capa de formigó d'uns 10 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	103	És cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica		U. E. : 103.	
Sector: Rasa 100		Fase:	Cronologia: Contemporània.
DEFINICIÓ :	Nivell de rebliment de rases de servei recents		
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color marró clar amb restes de material constructiu contemporani. Cobria serveis contemporanis. L'estrat s'estenia més enllà de la cota màxima de profunditat de la rasa.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		És reblert per
	Cobreix a		És cobert per 102
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Foto 1: Porta *Praetoriana* al carrer Regomir.

Foto 2: Vista general del carrer Regomir abans de començar els treballs constructius.

Foto 3: Detall del rebaix efectuat a la plaça del Regomir.

Foto 4: Rebaix efectuat al carrer Regomir tocant a la plaça del Regomir.

Foto 5: Imatge de la quantitat de serveis al carrer Regomir.

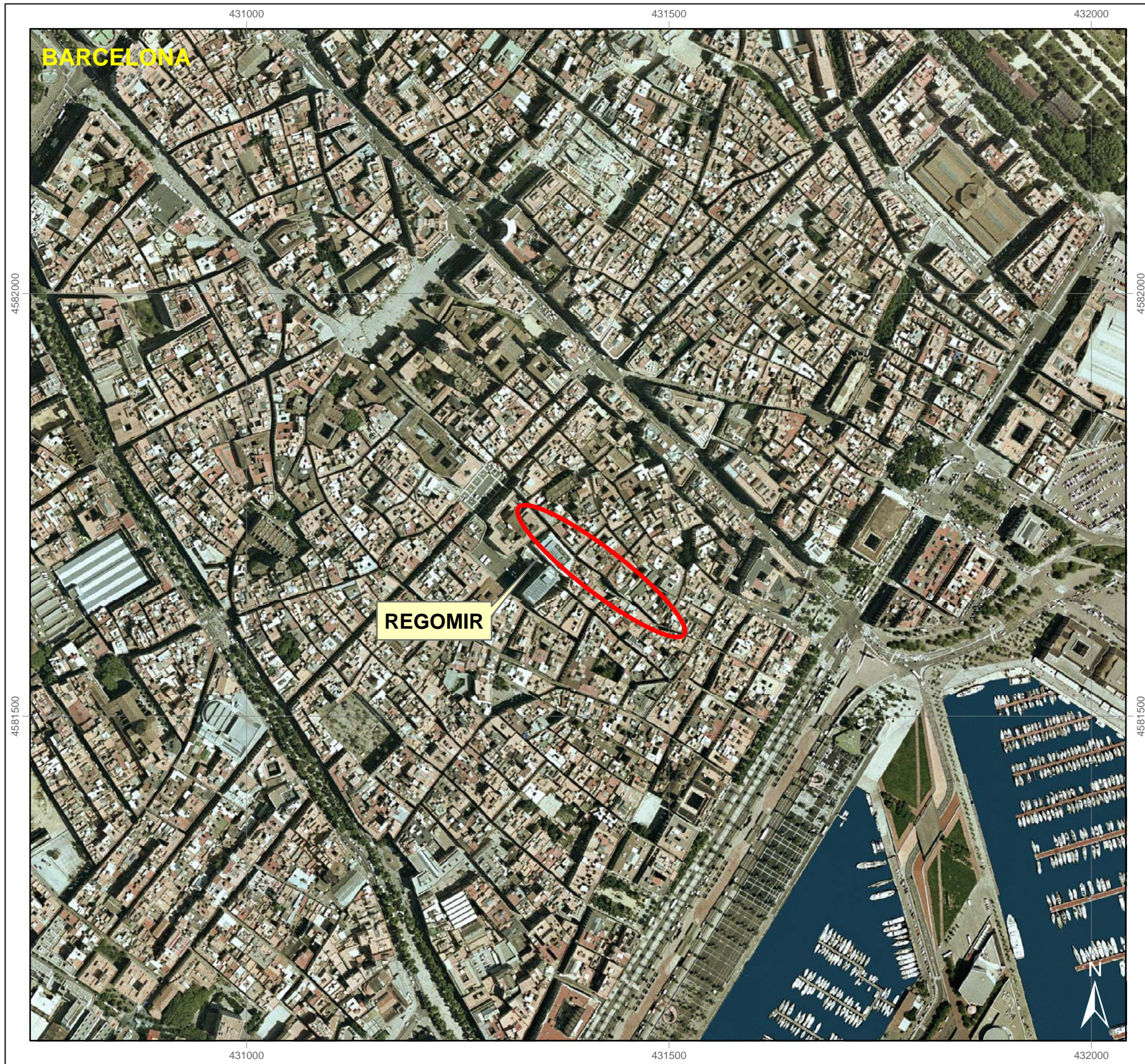

Foto 6: Detall del rebaix efectuat al carrer Regomir núm. 6.

Foto 7: Rebaix efectuat al carrer del Correu Vell.

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA

NOM DEL PROJECTE: INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA REALITZADA A LA PLAÇA DEL REGOMIR 1-6, CARRER DEL REGOMIR 2-10 I CARRER DEL CORREU VELL 2. CODI MHCB 122/04

MUNICIPI/S: BARCELONA

COMARCA/QUES: EL BARCELONÈS

PROVÍNCIA: BARCELONA

DISSENY I ELABORACIÓ: ALEX MORENO, DAVID SOLER
 BASE CARTOGRÀFICA: INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA
 PROJECCIÓ UTM FUS 31N AMB DATUM EUROPEU DE 1950 (PARÀMETRES ICC/UB)

Escala 1:5.000

